

Bojan Ž. Bosiljčić

Moderna
vremena

СТУБОВИ КУЛТУРЕ

biblioteka

knjiga
deveta

Urednik
Predrag Marković

*Biblioteka Vek
osnovana je povodom
stogodišnjice
filmske umetnosti*

Oprema
Dušan Šević

Bojan Ž. Bosiljčić

MODERNA VREMENA

VELIKI EKRAN „KIŠOBRANA“

Beograd
2012.

© Stubovi kulture

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

791.43(100)"20"

БОСИЉЧИЋ, Бојан Ж., 1957-

Moderna vremena : veliki ekran kišobrana
/ Bojan Ž. Bosiljčić. - Beograd : Stubovi
kulture, 2012 (Beograd : AMD Sistem). - 467
str. : ilustr. ; 21 cm. - (#Biblioteka #Vek ;
#knj. #9)

Autorova slika. - Tiraž 1.000. - Str. 7-9:
Sitizen Bojan Bosiljčić / Nebojša Knežić. -
Biografija pisca: str. 467.

ISBN 978-86-7979-360-7

a) Филм - 21в

COBISS.SR-ID 190208780

*Srodne duše međusobno se brzo
prepoznaju i pronađu, daljina ih
ne razdvaja, nego još više zbližava!*

Posvećeno Snežani i Draganu
Andrejeviću

2012. godina

SITIZEN BOJAN BOSILJČIĆ

Politika je čak i iznad istine – trudio se da dokaže Orson Vels u svakoj sceni svog filma prvenca *Sitizen Kejn*. A poslije, svi filmski kritičari svijeta ujediniše se u mišljenju da je *Građanin Kejn* ipak najbolji film svih vremena!

Politika je fatalna za filmsku umjetnost – rekao je *Sitizen* Aco Štaka, Sarajlija, bez premca najveći filmski kritičar ondašnje Jugoslavije.

Politika, nažalost, uvjetuje filmski kvalitet, kako u žanrovskom tako i u ideološkom smislu – bio je ubjedljiv *Sitizen* Vladimir Paskaljević, Beograđanin, kritičar legendarnog *Filmskog sveta*, časopisa koji je neštedimice decenijama širio filmsku kulturu, trudeći se da odnjeguje dobar ukus filmske publike ondašnje nam bratske države.

Film ima pravo na umjetnost, kao literatura ili slikarstvo na primjer – rekao je *Sitizen* Nebojša Đukelić, bioskopsko dijete beogradskih kaldrma. Nažalost, njegova poruka nije naišla na podršku jer su kulturni bankari iz svojih „čarapa“ i dalje finansirali sumnjive filmove koje su više nego amaterski pravili sinovi njihovih ujni i tetaka!

Politika je kurava i zato ako si režiser, producent ili bilo kakav filmski „žicar“, moraš biti još veća kurava kako bi od nje iskamčio koju crkavicu da ti filmska kamera zarola – rekao bi *Sitizen* Bojan Bosiljčić, takođe Sarajlija, filmski kritičar, dostojan nasljednik velikog Ace Štake.

Dakle, vremena su se promijenila. Shvatio je to *Sitizen* Bojan, ali shvatili su i gledaoci pa više ne očekuju mnogo, dakako u umjetničkom pogledu. Toga je sve manje, a onoga drugog, sve više. Film se danas orijentisao isključivo na zaradu, a ostalo, ono vrijedno i umjetničko, prepustio je raznim posljednjim Mohikan-

cima, nekim retkim sineastima koji poput Đordana Bruna tvrdo-
glavo hule protiv filmske inkvizicije.

Sitizen Bojan Bosiljčić, kao deo stare sarajevske raje, odrastajući u Mis Irbinoj ulici uz same skute legendarnog *Fisa*, zajedno sa nama – ondašnjim dječacima, u okolnim kinima danonoćno je ćulio i gledao sve redom što se tada davalo na repertoaru. Njemu, kao i nama, filmsko platno bilo je isto što i jedro broda Santa Marija Kristofera Kolumba, jer bez njega bi zauvijek ostali kasabski klinci koji dalje od šutanja lopte na male goliće nisu otišli. Ali!!!

Danas, *Sitizen* Bojan i ja, *Sitizen* Nebojša, zajedno sa našim jaranima, takođe *Sitizenima*, dakako ne sjedimo po parterima i pomoćnim mjestima kino sala, surovi život nas je oduvao na razne sprudi sve četiri strane svijeta. Život miješa i dijeli karte kako on hoće i bi suđeno da i Bojan i ja izvučemo po jednog keca, ali ne iz rukava kao neki zločesti filmski kockari, već kao novinarska pera koja će se najprijeteljskije ukrstiti u istim novinama. Bi nam suđeno da pišemo za najzapadnije srpske novine *Kišobran* iz Vankuvera, a da nam je to zadovoljstvo i čast, sigurno jeste. Razlog: *Kišobran* je skoro jedino novinsko glasilo koje svako slovo objavi iz originalnog štila najiskusnijih i najprekaljenijih „piskarala“, koji to zdušno rade sa svih geografskih tačaka ove planete. U tim novinarskim slovima nema nacionalne netrpeljivosti i nedoličnih političkih ambicija, sve je u harmoniji friške i iskrene novinarske riječi.

Za mene, koji Bojana Bosiljčića poznajem još od onih dana kada smo pod točkove sarajevskih tramvaja „vašingtonaca“ stavljali eksere ili u kinima Sutjeska i Prvi maj bili inventar, naročito na matine predstavama, ogromno je zadovoljstvo što je ON neko ko je u stanju da se zigfridski nosi sa aždajom koja se zove FILM DANAS, i da protiv takve nemani samo novinarskim perom megdaniše! I zato, kao takav, on postaje neko kome se iskreno divim, i ujedno se ponosim jer smo kao dječaci, a i danas kao odrasli ljudi, ostali dosljedni viteštvu i vrijednoj kulturi, baš onako kako su nas učili oni dobri filmovi koje smo skupa gledali.

U one stare, provjerene filmove, u one poodavno dokazane holivudske „Frenk Kapre“ još uvijek se razumijem. Ali da do srži budem iskren, eto, više ne gledam skoro nijedan film novije produkcije, naravno osim ako mi ga Bojan preko našeg *Kišobrana* ne „procijeni“ i ne preporuč!

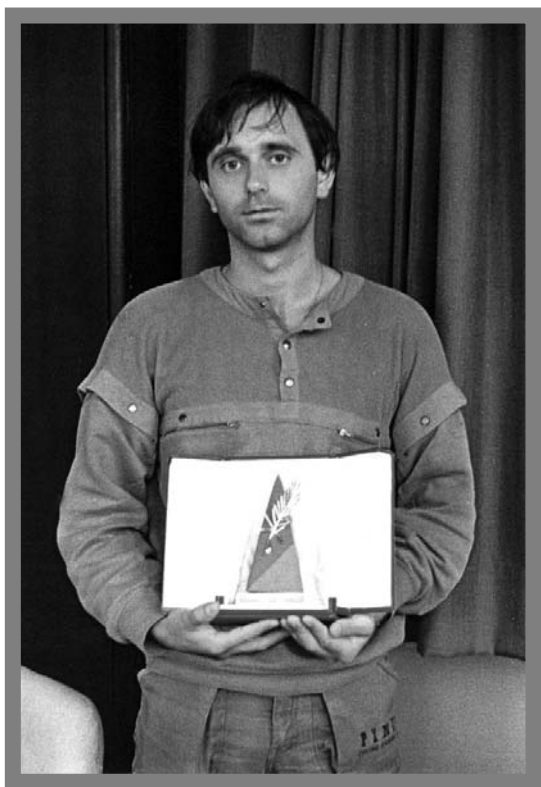
Kada mi na kućnu adresu stigne friški broj *Kišobrana*, od rođene mi žene ne zapadne da ga prvi prelistam. Moja bolja polovina ga zgrabi, nađe Bojanovu kolumnu koja se odnosi na filmsku

kritiku, a onda se udubi. Moju objavljenu priču pročitao sa zakašnjenjem od nekoliko dana, ali joj ne zamjeram jer u međuvremenu gledamo iznajmljene filmove iz obližnje videoteke, koje je *Sitizen* Bojan Bosiljčić ošajcov'o kao vrijedne i zato mu *halal vjera*. Eto, zahvaljujući njemu, još uvijek sam uvjeren da je film žilava roba i da se neće tako lako predati i kao najjeftinija „radodajka“ prepustiti samo profit-nafaci.

Žorž Melijes, tata pokretnih, trčkarajućih sličica, odmah poslije pariske premijere „Ulaska voza u stanicu“, u prizemlju *Grand Kafea* u Indijskom salonu, svečano i samouvjereno je izjavio: *Ovo je interesantno, ali ništa drugo nego obična pučka zabava, i od ovoga nikada neće biti nikakve materijalne koristi!*

E, što se tata Melijes zajebucnuo, jelde *Sitizen* Bojane!?

Nebojša Knežić
Toronto, Ontario, decembar 2011.

GODINE OPASNOG ŽIVLJENJA (HRONIKA VRELIH GODINA)

Život se ne meri po broju udisaja, već po broju doživljenih momenata koji oduzimaju dah! Za mene, filmskog strastenika, obojena svetlost u mraku bioskopa donosi jedan od tih magičnih momenata. Gledanje filmova predstavlja uzbudljivo putovanje kroz snove i prostore, proširuje vidike i obogaćuje imaginaciju. Filmovi su čarobno ogledalo mašte i ujedno veličanstvena refleksija sveta i vremena u kojem živimo.

Obeležavajući mali jubilej – punu deceniju otkako pišem za *Kišobran* iz Vankuvera – ovo je zbirka mojih filmskih kritika, objavljenih od početka 2001. do kraja 2011. godine u stalnoj rubrici „Veliki ekran“. Knjiga sadrži ukupno 111 tekstova, od kojih pet imaju pečat „duplog programa“ – objedinjuju kritike dva filma.

U fokusu moje pažnje bila su prevashodno ostvarenja sa aktuelnog repertoara severnoameričkih multipleksa, koja su izazivala najveći interes javnosti. To su, naravno, pre svega holivudski filmovi (mnogi od njih dobitnici su Oskara ili su nominovani za ovu nagradu) koji tradicionalno dominiraju „srebrnim ekranima“ i dostupni su najširem gledalačkom auditorijumu. Kad god se za to ukazala (retka) prilika pisao sam i o artistskim treperenjima duše, filmovima iz „ostatka sveta“, onim izvan holivudskog mejnstrima (evropskim, azijskim, kanadskim, australijskim) koji su, nažalost, samo povremeni gosti na programu velikih lanaca severnoameričkih bioskopa, što ima pogubne posledice na nivo filmske kulture ovdašnje publike.

Redovno mesečno pisanje kritika na celoj jednoj stranici *najzapadnijih srpskih novina* dalo mi je prostora, ideju i mogućnost da tekstove oblikujem u svojevrzne mini-komentare zbivanja na boksofisima, ali i na pozornici života koju filmovi odslikavaju. U tom smislu moja namera je bila da, izborom odgovarajućih filmova sa tekućeg repertoara, ove kritike pretvorim i u svedočanstvo

našeg doba i da im udahnem dodatnu političko-sociološko-kulturološku dimenziju. Više od filma!

Prva decenija novog milenijuma donela je dane grmljavine, kako u sinepleksima, tako i na planetarnoj životnoj sceni. Na filmskom repertoaru preovladavala su bučna ostvarenja – bazirana prvenstveno na specijalnim efektima i kompjuterskom inženjeringu (CGI), shodno pojednostavljenom holivudskom poimanju filma kao zabave za masovnu konzumaciju – koja su megaplekse zapravo pretvorila u mašine za pravljenje para i, ujedno, u praonice mozga gledalaca!

Istovremeno, prvu dekadu 21. veka okarakterisala je nepodnošljiva tegoba bivstvovanja sa mnogim izmišljenim, nametnutim i nezavršenim ratovima, paranoični strah od terorizma, velika svetska ekonomska recesija, globalizacija kapitala, erodiranje pojma demokratije, stropošćavanje moralnih vrednosti i inflacija hipokrizije, ekološke katastrofe, sve alarmantniji nedostatak energetskih sirovina, hrane i vode (uz drastično povećanje cena), kao i spor, produžen kolaps kapitalizma čiji je dosadašnji model neizlečivo metastazirao. Ove godine opasnog življenja našle su svoj odraz u filmovima, a samim tim i u mojim kritikama koje su, protokom leta, postale svojevrstne *vremenske kapsule* i kao takve dobile svojstvo hronike vrelih godina.

Minuli desetogodišnji period obeležen je i opšteplanetarnom ekspanzijom kompjuterske tehnologije i na njoj zasnovanim sredstvima komunikacije, što zapravo pretilo da potisne direktne, prisne kontakte i da uguši sve ono što nas čini ljudskim bićima. Bum interneta i takozvanih društvenih medija demokratizovali su komunikaciju, ali su joj zato oduzeli neposrednu ljudsku stranu. Paradoksalno, ma koliko čovečanstvo bilo sve povezanije putem tehnologije ono postaje i sve otuđenije! U tom svetlu, naslov ove knjige metaforično nosi ime remek-dela Čarlija Čaplina iz 1936. godine, u kojem je veliki umetnik na njemu svojstven način žigosao dehumanizirajući karakter ere mašina, bolesti društva i svakodnevnju borbu za preživljavanje.

Ova zbirka mojih kritika kroz same filmove otkriva kolektivno stanje svesti i duha savremenog čovečanstva, posebno košmarnu stranu famoznog američkog sna, delujući kao štivo sa podnaslovom: *Amerika za početnike!* (*America for Dummies!*). Knjiga *Moderne vremena* ukazuje i na aktuelna tematska opredeljenja i žanrovске trendove u svetu *pokretnih slika* (kako se film obično definiše u

Holivudu), odnosno *sedme umetnosti* (što je omiljen naziv u Evropi i drugim delovima zemaljske kugle).

Po svojoj dimenziji film je kao i fudbal! To je nesumnjivo najpopularniji i ujedno najdemokracijski medij, jer je lako dostupan publici. U ovom elektronskom dobu bioskop već odavno nije jedino mesto gde se filmovi mogu gledati. U tom smislu smatram da i bavljenje filmskom kritikom nije rezervisano isključivo za uski, elitni krug odabranih. Onaj ko redovno prati filmsku produkciju može da postane i kritičar, shodno tezi da i svaki posvećeni pratilac *najvažnije sporedne stvari na svetu* može da bude fudbalski komentator!

Trudio sam se da se u pisanju kritika što manje ponavljam, što nimalo nije bilo lako s obzirom na često slične tematsko-žanrovske karakteristike filmova. Pri tome, nastojao sam da ove filmove, koji su obeležili našu epohu, predstavim i protumačim na veoma personalan način, kako sam ih iz moje perspektive osetio i doživeo – nalazeći vezu i paralelu sa aktuelnim društvenim zbivanjima. Ove kritike su pisane tačno, gotovo u jednom dahu, iz dubine srca i duše, često sa odmerenom dozom sarkazma i cinizma, što, po prirodi stvari, dolazi sa godinama. Maksimalno sam se trudio da se u tekstovima služim rečnikom razumljivim običnom gledaocu-čitaocu, da stručnu filmsku terminologiju izrazim na svima shvatljivom jeziku kako ne bi bilo „izgubljenih u prevodu“! (Napomena: adaptirani prevodi naslova filmova preuzeti su od srpskih distributerskih kuća).

Filmskim kritikama davao sam formu kratke priče sa uvođom, razradom i krajem. To su zapravo svojevrsni mali eseji koji nadilaze klasičnu formu kritike filma, sa obiljem bio-filmografskih podataka o najrenomiranijim autorima i glumcima, što im daje pečat duže upotrebe – da ne traju samo mesec dana, od jednog do drugog broja *Kišobrana*. Iako su ovi tekstovi napisani u vremenskom okviru od jedne decenije, sada mi se čine kao integralni delovi koherentne celine, već odavno unapred osmišljene knjige o čijoj formi do pre samo nekoliko meseci zapravo uopšte nisam ni razmišljao!

U knjizi *Moderna vremena* kritike nisu postavljene hronološkim redom, prema datumu kada su objavljene, nego su razvrstane po poglavljima i uklopljene prema sličnom žanrovsko-tematskom stilu, srodnim konceptualno-estetskim karakteristikama i geografskom određenju predstavljenih filmova. Baš kao i sam naziv ovog uvodnog teksta, tako i svi naslovi (i podnaslovi) poglavlja

nose imena filmova iz svetske produkcije. To je moj mali izraz poštovanja prema bogatoj stopetnaestogodišnjoj filmskoj baštini.

Objavljivanje zbirke ovih mojih kritika podstakle su zapravo kolege-pisci, kao i sami čitaoci, što me posebno ohrabruje i ispujava.

Neizmernu zahvalnost iskazujem redakciji *Kišobrana* koja mi je dala podstreka, podršku i inspiraciju da priredim ovu knjigu.

Kišobran je u protekloj dekadi izrastao u jedan od najprofilisanijih mesečnih listova srpske dijasfore u svetu, u kojem pišu vodeća novinarsko-spisateljska pera na čelu sa urednikom Nebojšom Jankovićem i mojim sarajevskim jaranom Nebojšom Knežićem, pasioniranim filmofilom, kome se najiskrenije zahvaljujem na nadahnutim rečima (onako kako to samo on ume!) o mom kritičarskom radu.

Minulo je već punih dvadeset pet godina otkako sam napisao prvu filmsku kritiku u sarajevskim *Našim danima*, tadašnjem poligonu za mlade pisce i novinare. (Zbirku kritika i filmskih eseja iz sarajevskih dana objavio sam 1995. godine u Subotici, pod nazivom *Oskar je kriv za sve*).

Kao što se *Kišobran* tokom godina široko otvorio, tako sam se i ja kao pisac razvijao! Moj desetogodišnji jubilej pisanja za *najzadnije srpske novine* delim sa svim kolegama iz *Kišobrana*, pod čijim okriljem se predano neguje srpska reč na severnoameričkom kontinentu, i gde je nakon poslednjih balkanskih ratova na području bivše SFRJ, tokom devedesetih godina 20. veka, stigla nova generacija srpskih imigranata sa srcem ratnika, dušom pesnika i glavom mislioca.

Kaži šta ti je na umu, čak i onda kada ti glas podrhtava!

Bojan Ž. Bosiljčić
Gatino, Kvebek, januar 2012.

DRUGA STRANA RAJA (AMERIČKI GRAFITI)

NEKA DRUGA AMERIKA

„O ŠMITU“ (*ABOUT SCHMIDT*)

Režija: *Aleksander Pejn*

Glavne uloge: *Džek Nikolson, Ketj Bejts, Houp Dejvis, Dermot Malroni*

Po već uhodanoj holivudskoj praksi, poslednji vikend pred božićne praznike termin je rezervisan za filmove koji su od producenata viđeni kao potencijalni oskarovski pobednici, pa bi tako, kao „friško“ prikazani, trebalo da ostanu u što dužem sećanju mahom vremešnih članova Akademije filmskih umetnosti i nauka pred nominacije (11. februara) za najdragoceniju nagradu u svetu pokretnih slika. Ove godine u isto vreme su se pojavila čak tri filma koja ozbiljno kotiraju kao kandidati za Oskara, što je ujedno bila i vrsta poslednjeg velikog „šopinga“ u severnoameričkim bioskopima pred kraj sezone.

Džeksonova *pop corn* fantazija „Dve kule“, drugi deo trilogije „Gospodar prstenova“ nesumnjivo će i ovog puta postati apsolutan vladar boksofisa i biti superioran takmac za Oskare u utešnim tehničkim kategorijama. Skorsezeove „Bande Njujorka“, grandiozan ep o rađanju nacije, koji potvrđuje da je istorija Amerike ispisana na ovim nasilnim i zlim ulicama, nameće se kao jedan od vodećih pretendena za glavne Oskare, dok nekako iz prikrajka vrebja „mali“ film Aleksandra Pejna pod nazivom „O Šmitu“. Ovo satirično delo ne pripada holivudskoj mejnstrim produkciji, ali igra na kartu „aduta iz rukava“ – računa na veličanstvenog Džeka Nikolsona, koji nam je još uvek u svežem sećanju kao zakleti neženja-pisac i hroničan hipohondar u komičnoj drami „Dobro da ne može biti bolje“ (1997) autora Džemsa L. Bruksa, koja mu je donela trećeg glumačkog Oskara (nakon „Leta iznad kukavičjeg gnezda“ 1975. i „Vremena nežnosti“ 1983).

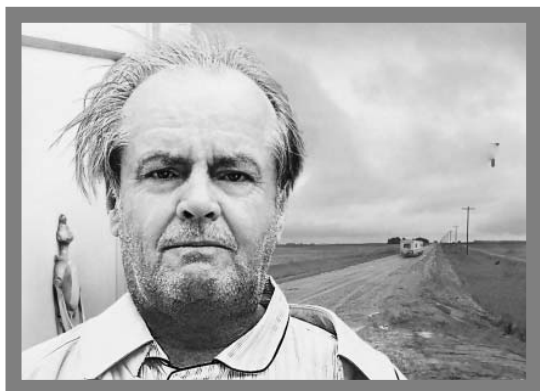
U šezdeset petoj godini života on je i dalje u punoj formi! Kao najautentičniji protagonista skepse prema američkom načinu života, Džek Nikolson je neprikosnoveni anti-heroj novog Holivuda i istovremeno najveća glumačka zvezda. „O Šmitu“ je film u kojem se Nikolson predstavlja u svom tipičnom, najboljem izdanju. Njegova kamena faca sa minimalističkom glumom neprestano navodi gledaoce na prigušen smeh. Kao lucidni posmatrač ljudske prirode, Nikolson ovde jednostavno rekonstruiše život onakav kakav jeste i predstavlja ga sa mešavinom besa, agonije i cinizma.

Istovremeno i sâm film je odraz onoga što Nikolson kao glumac oličava jer prikazuje Ameriku bez sjaja i glamura, utonulu u (malo)građansko samozadovoljstvo, hipokriziju, mediokritetstvo i stereotipe. Heroji su umorni! To je neka sasvim druga Amerika u odnosu na onu koja nam se svakodnevno servira putem medija. Ni traga ni glasa o famoznim američkim vrednostima zbog kojih će, kako izgleda, sada nagrabusiti i Irak!

Zasnovan na istoimenom romanu Luisa Beglija – koji je reditelj Pejn („Građanka Rut“ 1996. i „Izbori“ 1999) „miksovao“ sa svojim scenarijem „Kukavica“, napisanim još za vreme studentskih dana – „O Šmitu“ je inteligentan celuloidni hibrid sa okusom opore satire. Lepota Pejnovih filmova krije se u tome što, ma kako nam scenario izgledao prepoznatljiv, nikada ne znamo u šta će se priča na kraju preobratiti. Poreklom iz Nebraske, sa srednjeg Zapada, on smešta radnje svojih ostvarenja u rodni milje, koji po njemu predstavlja i univerzalnu sliku konfuznog stanja svesti prosečnog Amerikanca.

Sa filmom „O Šmitu“ Aleksander Pejn definitivno se nametnuo kao najintrigantniji savremeni reditelj-satiričar koji pliva uzvodno od holivudske matice, praveći dela u kojima se gledaoci prepoznaju i identifikuju sa dilemama i frustracijama kojima su obuzeta ta nesrećna stvorenja sa bioskopskog ekrana. Iza naizgled veselog lica Amerike i njene izveštačene vanjske lagodnosti i poslovičnog optimizma, on otkriva unutrašnju čežnju, nemire i samoću ljudi koji se očajnički bore za tračak nade, olakšanja i utehe. Ovaj film nije samo priča o Šmitovoj ličnosti, nego isto toliko i portret sredine u kojoj on živi.

„O Šmitu“ počinje istovetno onako kao i prethodni Nikolsonov film „Zavet“ (2001) – kao priča o čoveku koji odlazi u penziju i koji nastoji da se prilagodi novoj životnoj realnosti. Ali dok je film „Zavet“ reditelja-glumca Šona Pena bila teška psihološka drama u

kojoj je Nikolson igrao policijskog detektiva opsednutog ubi-
stvom devojčice, „O Šmitu“ je gorka, crna komedija o službeniku
kompanije za osiguranje, novopečenom udovcu i umirovljeni-
ku, koji kreće na put kroz Ameriku kako bi oživeo uspomenu na
detinjstvo. On je konačno postao kapetan svog broda, ali je izgu-
bio kormilo!

Žanrovski definisan to je *road movie*, gotovo kao legendarni
Hoperovi „Goli u sedlu“ trideset tri godine kasnije, film u kojem
se umesto grupe hipija koji krstare Amerikom na motociklima
sada kao anti-junak pojavljuje penzioner iz srednje klase koji na
put kreće u svom udobnom domu na četiri točka.

Džek Nikolson je neretko optuživan da zloupotrebljava svoju
harizmu, da se ponavlja u ulogama koje tumači, da igra na veli-
kom ekranu samog sebe sa manirom đavola u gnezdu poroka, sa
uvek začuđenim, gotovo manijakalnim pogledom, ubilačkim osme-
hom, uvredljivim vokabularom i eksplozivnim nastupima besa.
Međutim, ne može se poreći njegova multidimenzionalnost – bio
je i Satana i Džoker (najupamćeniji Betmenov rival), astronaut i
ludak, general i bitnik, detektiv i pisac...

Ovoj galeriji ekscentrika, otkačenjaka i uvrnutih, nimalo pri-
jatnih tipova, sada je dodao i Vorena Šmita – namćora koji, umo-
ran od svega, prigušeno prezire sve oko sebe, pa se isključuje iz
vanjskog sveta i otuđuje od familije. Šmit je oličenje mediokritet-
ske Amerike – on veruje u težak rad, vrednost dolara i pobornik
je tvrdokornog stava i krutog načina odrađivanja stvari. Na pred-
sedničkim izborima sigurno je glasao za oba Buša!

Gledajući Šmita onako neizbrijanog i izgubljenog, samo je glu-
mac takvog kalibra kao što je Nikolson, koji je siguran u sebe,

mogao da tumači ovaj kompleksan i nimalo simpatičan karakter. Polazeći iz nepodnošljive ravnice – prerije Srednjeg zapada koja može da posluži i kao metafora za stanje tamošnjeg duha – u posetu ćerki-nevesti u Denver, koja za njim puno ne haje osim za njegovim parama (tumači je simpatična Houp Dejvis), Šmit se takođe upućuje na put vlastitog samoispitivanja, samootkrovenja i katarze. Ali, to će biti prilično teška i „tvrda“ vožnja!

Reditelj Pejn vispreno ubacuje u film glas naratora kroz „monolog“ ispovedničkih pisama koja Šmit upućuje jednom siročetu iz Tanzanije, kojem je sponzor i neka vrsta surogat-oca. Ovo filmu daje neophodnu humanu dimenziju. „Život je kratak“ – poručuje Šmit štićeniku iz Afrike, kojem otvara svoje srce i otkriva najskrivnije tajne, sugerišući da što pre unovči poslati mesečni ček na 22 dolara i kupi nešto da pojede.

Pored Nikolsona zablistala je i debeljuškasta Ketj Bejts (Oskar za glavnu žensku rolu u filmu „Beda“ 1990) u manjoj ulozi svekrve njegove kćerke, koja takođe uživa da igra nekonvencionalne likove. Posebno će ostati upamćena scena kada ona, bez imalo ustručavanja, uskače gola u kadu u kojoj je zabezegnuti Nikolson. Obratite pažnju na tihi paniku koja isijava iz njegovih očiju!

Tumačeći lik provincijskog osobenjaka Nikolson je dočarao, da parafraziram naziv njegovog ranijeg filma – „dobro da ne može biti bolje“, pa se čini da je Oskar za najbolju glavnu mušku ulogu već rezervisan za njega. Ukoliko se slučajno ne dogodi nekakva nepravda, biće to njegova četvrta pozlaćena statueta Akademije, što dosad nije uspeo nijednom glumcu.

Nikolsonova virtuoznost pretvorila je ceo film u *one man show*, što nepravedno baca u zasenak scenarističko-rediteljski doprinos Aleksendra Pejna, koji je nesumnjivo napravio jedan od najkvalitetnijih američkih filmova u 2002. godini. Generalni problem jedino je u tome što Amerikanci ne vole da gledaju njihovu, javno izloženu, tamniju stranu nacije!

Januar 2003.

PASJI GRAD

„DOGVIL“ (DOGVILLE)

Scenario i režija: *Lars fon Trir*

Glavne uloge: *Nikol Kidman, Pol Betani, Lorin Bekol, Džems Kan, Ben Gazara, Kloe Sevinji*

Paradoksalno zvuči, ali osvojiti Zlatnu palmu ili dobiti zapažen publicitet na Kanskom festivalu zapravo znači biti stavljen na crnu listu američkih distributera, koji gotovo da i ne haju za filmove prikazane na kroazeti! Uprkos svom spoljašnjem sjaju i pompi, Kan je još uvek istinski mecena sedme umetnosti i najvažnije svetsko stecište originalnih, imaginativnih, odvažnih, strasnih i provokativnih filmova koji su sušta suprotnost pojednostavljenoj estetici holivudskog komercijalnog mejnstrima, čija je osnovna namena svedena na zgrtanje para na boksofisima i istovremeno ispiranje mozгова bioskopskih posetilaca.

S obzirom na to skoro je nemoguće naći neki film sa Kanskog festivala na repertoaru velikih lanaca severnoameričkih multipleksa. Distributeri se pravdaju da je nezainteresovanost publike glavni razlog za to, što je po tipičnom američkom načinu rezonovanja samo još jedno klasično izvrtnje činjenica. Svi pričaju samo o posledicama, a niko ne govori o onom najvažnijem – uzroku: kako je sistematsko holivudsko otupljivanje moždanih vijuga prosečnog američkog gledaoca dovelo do njegove ograničenosti, apatičnosti i zaslepljenosti.

Punih jedanaest meseci nakon završetka 56. kanske smotre dogodio se presedan. Početkom aprila u ograničen broj ovdašnjih artbioskopa tiho se, poput kradljivca, ušunjao „Dogvil“, dosad najkontroverzniji film kultnog danskog reditelja Larsa fon Trira. Premda je ovo delo ostalo u slonovskoj senci (Zlatnu palmu je osvojio film „Slon“ autora Gasa van Santa), za mnoge je to bio najuzvišeniji događaj prošlogodišnjeg Kanskog festivala, iako su ga prisutni Jenkiji dočekali na nož zbog naglašene antiameričke nastrojenosti.

„Dogvil“ je eksperimentalno celuloidno ostvarenje koje raskida sa okoštalom tradicijom pravljenja filmova. To je delo koje na svojevrstan način predstavlja kraj filma kao medija kakav smo dosad poznavali i istovremeno označava njegov novi početak! Fon Trir gradi svoj tročasovni film, snimljen na *wide screen* digitalnom videu visoke definicije, isključivo na jednoj strogo stilizovanoj,

teatralizovanoj sceni veličine fudbalskog igrališta na kojoj su kre-
dom iscrtane naznake kuća i ulica.

Na ovoj džinovskoj ploči kreću se likovi koji koriste jezik po-
zajmljen iz tv-dramaturgije, uz obilje komentara koje iz *off*-a izgo-
vara nevidljivi pripovedač (Džon Hart) i svojim bajkovitim tonom
usmerava tok priče podeljene u devet poglavlja. Ova alegorična
triler-drama zapravo je brehtovski hibrid „Našeg grada“ (po koma-
du Torntona Vajldera) i antologijskog vesterna „Tačno u podne“
Freda Cinemana.

„Dogvil“ predstavlja prvi deo nove trilogije (pod nazivom *USA*)
danskog autora-provokatora koji je za glavnu junakinju filma oda-
brao oskarovku Nikol Kidman. Ona tumači Grejs (što znači Mi-
lost), divnu mladu ženu koja u vreme velike ekonomske depresije
tridesetih godina 20. veka stiže jedan u zabačeni gradić u Kolora-
du, bogu iza nogu, na obroncima Stenovitih planina. Bežeći od
bande gangstera ona tu nalazi utočište, ali kada muški stanovnici
Dogvila shvate da je Grejs potpuno u njihovoj milosti počinju da
je seksualno iskorišćavaju. Međutim, ona je devojka sa opasnom
tajnom koja im se na kraju surovo sveti i pretvara u zgarište nji-
hovo naselje, koje Lars fon Trir izvrgava ruglu razotkrivajući hi-
pokriziju, predrasude, lažnu pobožnost, prikrivenu nemoralnost,
uskogrudost, gramzivost i beskrupuloznost malograđanskog ame-
ričkog mentaliteta. Dogvil nije Godvil (Božji grad)!

Poklonicima Lars fon Trirovog opusa ovakav sadistički zaplet
možda se čini poznat iz njegovih prethodnih ostvarenja, iz tako-
zvane trilogije *Zlatnog srca* – „Kroz talase“ (1996), „Idioti“ (1998) i
„Ples u tami“ (Zlatna palma 2000, gde Bjork peva *Moje omiljene*
stvari dok ide na izvršenje smrtne kazne) – u kojoj su takođe u
osnovi bile priče o nezaštićenim i zloupotrebljavanim ženama.
„Dogvil“ može da ostavi publiku u nedoumici, postavljajući razli-
čita pitanja. Da li je to avangardno remek-delo ili samo anahrona,
pretenciona anti-američka uvreda? Da li je to ekscentrično po-
drugivanje ili pak opskurni filmski maraton, dug i siv kao i skan-
dinavska zima?

Bila bi greška „kupiti“ bez rezerve sve ono što fon Trir nudi, ali
bilo bi još više pogrešno to olako odbaciti! Ako ništa drugo, to je
svakako film kao nijedan drugi, koji vas neće ostaviti ravnoduš-
nim. Ili ćete ga voleti ili mrzeti, u zavisnosti od toga da li ste fas-
cinirani magnitudom njegovih ambicija ili možda razočarani nje-
govim dometima.

Četrdesetosmogodišnji Lars fon Trir smatra da film treba da bude kao „kamenčić u cipeli“. Njegova dela i te tako „žuljaju“! Priказujući američku svakodnevnicu kroz prizmu nasilja, „Dogvil“ je uznemirujući filozofski traktat o univerzalnom zlu koje od pamtiveka vreba u svakom čoveku. Malo ko se usuđuje da ovom profesionalnom iritantu zalepi etiketu genija, ali posle „Dogvila“ sigurno će se svi upitati: ko bi osim fon Trira napravio ovakav film? Ko bi se drugi na tako nešto usudio?

Portretili su na velikom ekranu svoje sarkastično viđenje Amerike, obećane zemlje slobodnih i hrabrih, Lars fon Trir nije izabrao anđeoski grad (Los Anđeles) nego pasji grad (Dogvil). To nije mesto glamura nego čemera, to nije obitavalište zvezda nego ljudskog taloga, gde umesto lagodnog života na visokoj nozi stanovnici vode pasji život!

U multipleksima širom sveta konstantno su izložene pokretne slike koje stižu iz najmoćnije države na svetu. A kakve to slike Holivud „vrti“? Dobar deo ostatka sveta Amerikance doživljava kao gramzive ljude kojima je besmislen konzumerizam glavni cilj u životu, a Ameriku vidi kao zemlju gde pesnice i pištolji rešavaju sve probleme i gde se životna sredina kontinuirano i nemilosrdno uništava zarad profita. Američki filmovi prečesto serviraju publici, na direktan i indirektan način, ovakav imidž uz vruće kokice i ledeno hladnu koka-kolu.

Lars fon Trir je svega toga veoma svestan, što majstorski dokazuje i u „Dogvilu“ sa reprezentativnom ekipom likova – najrđavijih američkih arhetipova. Po sopstvenom priznanju, on nikada nije bio u Americi niti ima nameru da tamo ide! Uostalom, zašto da je ponovo „otkriva“, kada to Holivud tako dobro već decenijama čini.

Fon Trir prikazuje na bioskopskom platnu Ameriku na osnovu slike koju je stekao gledajući od detinjstva mnogobrojne filmove i tv-šoue. On kritički i cinično reflektuje i odašilje natrag iste one slike i poruke o Americi koje ona zdušno širi preko malih i velikih ekrana, premda nevoljna da za to preuzme krivicu.

Mitski „Dogvil“ jeste mikrokosmos američke provincijalnosti, ruštično mesto patuljastog drveća i ispijenih ljudskih duša sa kaubojima, žacama i kriminalcima, siledžijama i lopovima-kokošarima, zloćama i žrtvama, mudracima i idiotima, musavom decom i džukcima lutalicama. Ukratko, to je tipičan američki gradić zamišljen u glavi jednog stranca, gde Prljavi Hari, Džon Vejn i Volt Dizni zajedno koračaju.

Nimalo slučajno radnja „Dogvila“ koncentrisana je oko Ulice brestova (sećate li se istoimenog horor klasika Vesa Krejvena iz 1984?), koja nije dobila naziv prema drveću nego prema zloglasnoj ulici u Dalasu u kojoj je 22. novembra 1963. godine ubijen Džon Fidžerald Kenedi – poslednji američki predsednik koji je uživao široke međunarodne simpatije. Fon Trir se trudi da podstakne gledaoce da konstantno nalaze neku tajnu vezu i skrivenu simboliku u njegovom metaforičnom filmu, sledeći tako trag Brehta, Kafke, Štajnebecka, Orvela i Bergmana.

Pored Nikol Kidman, kojoj je ovo dosad najbolja dramska uloga u karijeri, u odličnoj internacionalnoj glumačkoj ekipi „Dogvila“ našli su se takođe Pol Betani (koji tumači samoimenovanog lokalnog filozofa), Lorin Bekol (žustra vlasnica dućana), Ben Gazara (slep starac), Filip Bejker Hol (hipohondrični doktor), Stelan Skarsgard (bahati farmer), Kloe Sevinji (narcisoidna devojka) i Džems Kan (koji evocira svoju filmsku prošlost igrajući gangsterskog kuma).

Modelirajući jednu od najsnažnijih i najmračnijih američkih filmskih priča, koja dugo neće biti izbrisana iz sećanja, fon Trir kataklizmično završava svoje delo scenom nasilja koja kao da je direktno preslikana iz Kopolinog „Kuma“ (1972). „Dogvil“ žigoše raspuknuti američki moralni kôd i pravi karikaturu od holivudskih klišea i stereotipa.

Umesto „dežurnog“ sveznajućeg i svemoćnog Amera – koga ostatak sveta vidi kao prepotentnog brbljivca koji nastoje da sve pokori njegovom samoproklamovanom idealu univerzalne pravde – Lars fon Trir kreira sliku ružnog, zlog Amerikanca, ogrezlog u prevari, pohlepi i požudi kojem su sirovi ljudski porivi smisao i način življenja. „Dogvil“ je započeo u pasjem stilu, šta će tek biti sa ostala dva dela projektovane fon Trirove američke trilogije?

Maj 2004.